

Milan Hejný

Korešpondencia smerov dotykového a normálového priestoru variety \mathfrak{Q}_k in E_n

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 91 (1966), No. 2, 198--204

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/108110>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1966

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

KOREŠPONDENCIA SMEROV DOTYKOVÉHO A NORMÁLOVÉHO
PRIESTORU VARIETY \mathcal{V}_k V E_n

MILAN HEJNÝ, Bratislava

(Došlo dňa 5. mája 1965)

Nech je daná varieta \mathcal{V}_k v E_n : $M = M(u^1, \dots, u^k)$, kde (u^1, \dots, u^k) je bod reálnej, k -rozmernej oblasti parametrov. Nech je M regulárny bod variety \mathcal{V}_k . Dotykový a normálový priestor variety v bode M označíme v danom poradí $\mathcal{T}(M)$ a $\mathcal{N}(M)$. Potom $\dim \mathcal{T} = k$, $\dim \mathcal{N} = h = n - k$. Priestory \mathcal{T} a \mathcal{N} sú totálne ortogonálne a preto je možné voliť sprievodný ortonormálny repér variety \mathcal{V}_k tak, aby bolo

$$(1) \quad \mathcal{T}: \{M; \mathbf{e}_1, \dots, \mathbf{e}_k\} \quad \mathcal{N}: \{M; \mathbf{e}_{k+1}, \dots, \mathbf{e}_n\}.$$

Aby sme mohli využiť špeciálnej voľby repéru, danej podmienkami (1), zavedieme nasledujúce označenie

$$\mathbf{T} = \begin{pmatrix} \mathbf{e}_1 \\ \vdots \\ \mathbf{e}_k \end{pmatrix}_{kn} \quad \mathbf{N} = \begin{pmatrix} \mathbf{e}_{k+1} \\ \vdots \\ \mathbf{e}_n \end{pmatrix}_{hn}, \quad \mathbf{E} = \begin{pmatrix} \mathbf{T} \\ \mathbf{N} \end{pmatrix}_{nn}$$

a ďalej

$$\boldsymbol{\tau} = (\omega^1, \dots, \omega^k)_{1k}; \quad \mathbf{v} = (\omega^{k+1}, \dots, \omega^n)_{1h}; \quad \boldsymbol{\omega} = (\boldsymbol{\tau}; \mathbf{v})_{1n}.$$

Indexy, pripísané k pravému dolnému okraju matice značia v danom poradí počet riadkov a počet stĺpcov danej matice.

Rovnice štruktúry priestoru E_n budeme písať v maticovom tvare

$$(2) \quad \begin{aligned} d\mathbf{M} &= \boldsymbol{\omega}\mathbf{E} \\ d\mathbf{E} &= \boldsymbol{\Omega}\mathbf{E} \\ \boldsymbol{\Omega} + \boldsymbol{\Omega}' &= \mathbf{0}, \end{aligned}$$

pričom čiarka, pripísaná k pravému hornému rohu symbolu matice značí operátor transponovania matice. Podmienky integrability majú potom tvar

$$(3) \quad \begin{aligned} d\boldsymbol{\omega} &= \boldsymbol{\omega} \wedge \boldsymbol{\Omega} \\ d\boldsymbol{\Omega} &= \boldsymbol{\Omega} \wedge \boldsymbol{\Omega} \end{aligned}$$

kde symbol pfaffovského násobenia \wedge , je zrejším spôsobom aplikovaný i na súčinnic.

Maticu Ω rozdelíme na 4 polia takto:

$$\Omega = \begin{pmatrix} \Pi & \Phi \\ \Psi & \Sigma \end{pmatrix}_{nn},$$

kde $\Pi_{kk}, \Phi_{kh}, \Psi_{hk}, \Sigma_{hh}$.

Pomocou uvedeného označenia je možné prepísať rovnice (2) v tvare

$$\begin{aligned} (2') \quad dM &= \tau T + v N \\ dT &= \Pi T + \Phi N \\ dN &= \Psi T + \Sigma N \\ \Pi + \Pi' &= 0, \quad \Sigma + \Sigma' = 0, \quad \Phi + \Psi' = 0 \end{aligned}$$

a podmienky integrability v tvare

$$\begin{aligned} (3') \quad d\tau &= \tau \wedge \Pi + v \wedge \Psi \\ dv &= \tau \wedge \Phi + v \wedge \Sigma \\ d\Pi &= \Pi \wedge \Pi + \Phi \wedge \Psi \\ d\Phi &= \Pi \wedge \Phi + \Phi \wedge \Sigma \\ d\Psi &= \Psi \wedge \Pi + \Sigma \wedge \Psi \\ d\Sigma &= \Psi \wedge \Phi + \Sigma \wedge \Sigma \end{aligned}$$

Použijeme teraz špecializáciu repéru, ktorá je daná podmienkami (1) – tj. prejdeme od repéru nultého rádu k repéru prvého rádu. Pretože $dM \in \mathcal{F}$, vyplýva z (1)

$$v = 0 \quad \text{a teda aj} \quad dv = 0.$$

Dosaďme tieto vzťahy do druhej z rovníc (3') a na obdržanú rovnicu

$$\tau \wedge \Phi = 0$$

aplikujme Cartanovu lemu. Tak dostaneme maticovú rovnicu

$$(4) \quad \Phi = \begin{pmatrix} A\tau' & \dots & A\tau' \\ 1 & & h \end{pmatrix}$$

kde

$$A_1, \dots, A_h$$

sú štvorcové symetrické matice stupňa k . Prvky týchto matíc sú reálne čísla, resp. funkcie.

Na ploche v E_3 je možné definovať krivoznačné čiary ako krivky, ktorých normálová (normála vzhľadom k ploche!) priamková plocha je rozvinuteľná. Pokúsime sa o zovšeobecnenie takto zavedených význačných čiar plochy na variety \mathcal{V}_k v E_n .

Nech $\Gamma \equiv R = R(t)$ je krivka na variete \mathcal{V}_k . Hľadáme obálky jednoparametrickeho systému normálových priestorov $\mathcal{N}(t)$. Normálová obálka, ako hľadané krivky stručne nazveme, bude určená dvoma geometrickými požiadavkami:

- 1) $X(t) \in \mathcal{N}(t)$
- 2) $dX \equiv 0 \pmod{\mathbf{e}_{k+1}, \dots, \mathbf{e}_n}$.

Súradnice vektoru $\mathbf{x} = X - M$ v báze $\mathbf{e}_{k+1}, \dots, \mathbf{e}_n$ označme

$$\mathbf{x} = (x^1, \dots, x^h)_{1h}.$$

Horeuvedené požiadavky zapíšeme v tvare

$$(5) \quad \begin{aligned} X &= M + \mathbf{x}N \\ dX &= 0 \pmod{\mathcal{F}}. \end{aligned}$$

Diferencovaním prvej z rovníc (5) a užitím (2') bude

$$dX = (\tau + \mathbf{x}\Psi) \cdot \mathbf{T} + (d\mathbf{x} + \mathbf{x}\Sigma) N,$$

z čoho, použitím druhej z rovníc (5) obdržime

$$\tau + \mathbf{x}\Psi = 0.$$

Túto rovnicu je možné ďalej upraviť použitím poslednej z rovníc (2') a vzťahu (4) na tvar

$$\mathbf{x} \begin{pmatrix} \tau \mathbf{A} \\ 1 \\ \vdots \\ \tau \mathbf{A} \\ h \end{pmatrix}_{hk} - \tau = 0$$

odkiaľ po mešej úprave dostávame konečný tvar

$$(6) \quad \tau(x^1 \mathbf{A}_1 + \dots + x^h \mathbf{A}_h - \mathbf{I}) = 0,$$

kde \mathbf{I} je jednotková matica stupňa k .

Na maticovú rovnicu (6) je možné hľadiť ako na sústavu k homogenných rovníc o k neznámych $\omega^1, \dots, \omega^k$. Nutná a postačujúca podmienka pre existenciu netriviálneho riešenia je anulovanie determinantu sústavy, tj.

$$(7) \quad |x^1 \mathbf{A}_1 + \dots + x^h \mathbf{A}_h - \mathbf{I}| = 0.$$

Rovnica (7) je rovnicou k -teho stupňa pre h súradníc bodu X . Odtiaľ vyplýva

Veta 1. Množina bodov dotyku pevného normálového priestoru $\mathcal{N}(M)$ a normálo-

vých obdlok, tvorí v priestore \mathcal{N} algebraickú nadplochu $\pi(\mathbf{M})$ stupňa k . Bod \mathbf{M} sám pritom na nadploche $\pi(\mathbf{M})$ neleží.

V ďalšom ukážeme, že rovnica (6) indukuje korešpondenciu smerov priestorov $\mathcal{T}(\mathbf{M})$ a $\mathcal{N}(\mathbf{M})$. Nech \mathbf{Q} je bod nadplochy $\pi(\mathbf{M})$ a nech

$$\mathbf{Q} = \mathbf{M} + q^1 \mathbf{e}_{k+1} + \dots + q^h \mathbf{e}_n.$$

Ak do rovnice (6) dosadíme za vektor \mathbf{x} horeuvedený vektor \mathbf{q} , potom takto vzniklá maticová rovnica bude mať aspoň jedno netriviálne riešenie. Všetky riešenia τ vytvoria lineárny priestor, ktorého dimenzia je rovná defektu matice

$$(q^1 \mathbf{A}_1 + \dots + q^h \mathbf{A}_h - \mathbf{I})_{kk}.$$

Rovnica (6) indukuje takto korešpondenciu medzi bodmi nadplochy $\pi(\mathbf{M})$ a istými lineárnymi podpriestormi vektorového priestoru \mathcal{T} . Túto korešpondenciu označíme \mathfrak{R} . Symbolom $\mathfrak{R}(\mathbf{Q})$ budeme značiť ten lineárny podpriestor v \mathcal{T} , ktorý odpovedá v korešpondencii \mathfrak{R} bodu $\mathbf{Q} \in \pi(\mathbf{M})$.

Lema. Nech $\mathbf{Q}_1, \mathbf{Q}_2$ sú dva rôzne body nadplochy $\pi(\mathbf{M})$, ktoré ležia na priamke idúcej bodom \mathbf{M} . Potom lineárne priestory $\mathfrak{R}(\mathbf{Q}_1)$ a $\mathfrak{R}(\mathbf{Q}_2)$ sú ortogonálne. (Samozrejme, že nie nutne totálne ortogonálne.)

Dôkaz. Nech $\sigma_i \in \mathfrak{R}(\mathbf{Q}_i)$ a $\mathbf{q}_i = \mathbf{Q}_i - \mathbf{M}$ pre $i = 1, 2$. Potom je podľa predpokladu $\mathbf{q}_2 = \lambda \mathbf{q}_1$. Z rovnice (6) vyplýva

$$\sigma_1 (q_1^1 \mathbf{A}_1 + \dots + q_1^h \mathbf{A}_h - \mathbf{I}) = 0$$

$$\sigma_2 (q_2^1 \mathbf{A}_1 + \dots + q_2^h \mathbf{A}_h - \mathbf{I}) = 0$$

a ďalej

$$\sigma_1 (q_1^1 \mathbf{A}_1 + \dots + q_1^h \mathbf{A}_h) = \sigma_1 \mathbf{I}$$

$$\sigma_2 (q_2^1 \mathbf{A}_1 + \dots + q_2^h \mathbf{A}_h) = \sigma_2 \mathbf{I}.$$

Poslednú rovnicu môžeme, vzhľadom na symetriu matíc \mathbf{A} písať v nasledujúcom tvare

$$(q_2^1 \mathbf{A}_1 + \dots + q_2^h \mathbf{A}_h) \sigma_2' = \mathbf{I} \sigma_2'.$$

Použitím uvedených vzťahov dostávame postupné rovnosti

$$\begin{aligned} \sigma_1 \sigma_2' &= \sigma_1 \mathbf{I} \sigma_2' = \sigma_1 (q_2^1 \mathbf{A}_1 + \dots + q_2^h \mathbf{A}_h) \sigma_2' = \\ &= \lambda \sigma_1 (q_1^1 \mathbf{A}_1 + \dots + q_1^h \mathbf{A}_h) \sigma_2' = \lambda \sigma_1 \mathbf{I} \sigma_2' = \lambda \sigma_1 \sigma_2'. \end{aligned}$$

Pretože sú body Q_1 a Q_2 podľa predpokladu rôzne, je $\lambda \neq 1$, a preto

$$\sigma_1 \cdot \sigma_2' = 0,$$

čiže smery σ_1 a σ_2 sú na seba kolmé, čo sme chceli dokázať.

Veta 2. *Nech je v priestore $\mathcal{N}(M)$ daná taká priamka p idúca bodom M , ktorá pretne nadplochu $\pi(M)$ v k rôznych bodoch Q_1, \dots, Q_k . Potom priestory $\mathfrak{R}(Q_1), \dots, \mathfrak{R}(Q_k)$ sú jednorozmerné a navzájom kolmé.*

Dôkaz. Ortogonalita priestorov $\mathfrak{R}(Q_i)$, popísaná v texte vety, je zaručená lemmou. Zo zrejmych nerovností

$$\dim \mathfrak{R}(Q_i) \geq 1, \quad i = 1, \dots, k$$

a

$$\dim \mathfrak{R}(Q_1) + \dots + \dim \mathfrak{R}(Q_k) \leq k$$

vyplýva

$$\dim \mathfrak{R}(Q_1) = \dots = \dim \mathfrak{R}(Q_k) = 1.$$

Nech \mathbf{n} je vektor priestoru \mathcal{N} . Predpokladajme „regulárny“ prípad, že plocha $\pi(M)$ sa nerozpadá. Potom priamka určená bodom M a vektorom \mathbf{n} (s výnimkou niekoľkých „singulárnych“ smerov \mathbf{n}), pretína plochu $\pi(M)$ v k rôznych bodoch. Každému z týchto odpovedá podľa poslednej vety k vzájomne ortogonálnych smerov priestoru \mathcal{F} . Tak dostávame korešpondenciu jedno- k -značnú medzi smermi priestorov \mathcal{F} a \mathcal{N} . Označme túto korešpondenciu \mathfrak{Q} . Potom $\mathfrak{Q}(\mathbf{n})$ predstavuje k navzájom kolmých smerov, tj. jednorozmerných podpriestorov v \mathcal{F} . Túto korešpondenciu je možné využiť pri kanonizácii repéru. Stačí totižto nájsť invariantný smer v normálovom priestore a pomocou korešpondencie \mathfrak{Q} získame hneď ortogonálnu bázu priestoru \mathcal{F} . Singularitami a presnejšou algebraickou štruktúrou korešpondencie \mathfrak{Q} sa tu nebudeme zaoberať.

Nepresne povedané: skoro každému smeru priestoru \mathcal{N} prislúži k smerov priestoru \mathcal{F} v korešpondencii \mathfrak{Q} . Položme opačnú otázku: Je možné ku každému smeru priestoru \mathcal{F} nájsť smer v priestore \mathcal{N} tak, aby tieto boli v uvedenej korešpondencii? Stručnejšie je možné napísať túto otázku symbolicky takto: $\mathfrak{Q}(\mathcal{N}) \stackrel{?}{=} \mathcal{F}$.

Z konštrukcie korešpondencie \mathfrak{R} a potom \mathfrak{Q} vyplýva:

$$\dim \mathfrak{Q}(\mathcal{N}) \leq \dim \mathcal{N} = h.$$

Pretože je však $\dim \mathcal{F} = k$, platí

Veta 3. *Ak je $k > h$, potom množina $\mathfrak{Q}(\mathcal{N})$ je kužeľová varieta priestoru \mathcal{F} . Vrchol uvedenej kužeľovej variety je bod M , jej dimenzia menšia alebo rovná číslu h .*

Uvedenú vetu by bolo možné zosilniť. Vyžadovalo by to ďalšie algebraické štúdium korešpondencii \mathfrak{R} a \mathfrak{Q} .

Záverom uvedieme aspoň stručne jeden príklad: $k = 2$, $n = 4$. Nadplocha $\pi(M)$ je zrejme kuželosečkou. Ak zapíšeme rovnice (4) v tvare

$$\begin{aligned}\omega_1^3 &= a\omega^1 + b\omega^2, & \omega_1^4 &= A\omega^1 + B\omega^2, \\ \omega_2^3 &= b\omega^1 + c\omega^2, & \omega_2^4 &= B\omega^1 + C\omega^2,\end{aligned}$$

potom matica kuželosečky $\pi(M)$ bude mať tvar

$$\begin{pmatrix} ac - b^2 & \frac{1}{2}(aC + Ac) - bB & -\frac{1}{2}(a + c) \\ \frac{1}{2}(aC + Ac) - bB & AC - B^2 & -\frac{1}{2}(A + C) \\ -\frac{1}{2}(a + c) & -\frac{1}{2}(A + C) & 1 \end{pmatrix}$$

Bez veľkej námahy si môže čitateľ dokázať rozborom uvedenej matice nasledujúce faktá: 1) Kuželosečka $\pi(M)$ je vždy reálna. 2) Ak $\pi(M)$ degeneruje na dvojnásobne počítanú priamku, tak \mathcal{V}_2 je vnoriteľná do E_3 . 3) Ak je priamka, na ktorú degeneruje $\pi(M)$, nevlastná, tak \mathcal{V}_2 je rovina. 4) Ak $\pi(M)$ degeneruje na dve rôznobežky a ich priesečník leží na priamke $\{M, \mathbf{e}_4\}$, tak $A = C$, $B = 0$ a recipročné hodnoty čísiel a, c, A sú rovné úsekom, ktoré utínajú priamky $\pi(M)$ na osiach. Pritom sme užili špecializácie $\mathfrak{Q}(\mathbf{e}_3) = \{\mathbf{e}_1, \mathbf{e}_2\}$, čo implikuje $b = 0$. 5) Kuželosečka $\pi(M)$ je regulárna práve vtedy, keď determinant

$$\begin{vmatrix} b & a - c \\ B & A - C \end{vmatrix}$$

je rôzny od nuly a stredová potom práve vtedy, keď platí

$$\begin{vmatrix} a & c \\ A & C \end{vmatrix}^2 \neq \begin{vmatrix} a & b \\ A & B \end{vmatrix} \begin{vmatrix} b & c \\ B & C \end{vmatrix}.$$

V tomto prípade môžeme voliť bázu v \mathcal{N} tak, aby stred kuželosečky ležal na priamke $\{M, \mathbf{e}_3\}$ resp. $\{M, \mathbf{e}_4\}$. Na špecializácii repéru sa to odrazí platnosťou vzťahu $a + c = 0$, resp. $A + C = 0$. Ak navyše položíme $\mathfrak{Q}(\mathbf{e}_3) = \{\mathbf{e}_1, \mathbf{e}_2\}$, resp. $\mathfrak{Q}(\mathbf{e}_4) = \{\mathbf{e}_1, \mathbf{e}_2\}$, bude aj $b = 0$, resp. $B = 0$.

Adresa autora: Bratislava, Šmeralova 2b (Prírodovedecká fakulta UK).

Резюме

СООТВЕТСТВИЕ НАПРАВЛЕНИИ КАСАТЕЛЬНОГО И НОРМАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВ МНОГООБРАЗИЯ \mathcal{V}_k В E_n

МИЛАН ГЕЙНЫ (Milan Hejný), Братислава

Пусть в n -мерном евклидовом пространстве E_n дано многообразие \mathcal{V}_k размерности k . Через $\mathcal{T}(M)$ и $\mathcal{N}(M)$ обозначим касательное и нормальное пространство многообразия \mathcal{V}_k в регулярной точке M . Пользуясь огибающей подходящего однопараметрического семейства нормальных пространств строим алгебраическую гиперповерхность π пространства $\mathcal{N}(M)$ (см. 7). Между точками X гиперповерхности π и некоторыми векторами τ пространства $\mathcal{T}(M)$ определяем 1-1 соответствие \mathfrak{A} (см. 6). Из соответствия \mathfrak{A} получим другое соответствие \mathfrak{B} векторных пространств \mathcal{T} и \mathcal{N} (в случае $2k \leq n$) или векторного пространства \mathcal{N} и конического многообразия (с вершиной в точке M), погруженного в пространство \mathcal{T} (в случае $2k > n$). Вектору $\mathbf{n} \in \mathcal{N}$ в соответствии \mathfrak{B} отвечает k взаимно ортогональных векторов. Теория проиллюстрирована на примере $\mathcal{V}_2 \subset E_4$.

Summary

CORRESPONDENCE BETWEEN TANGENT AND NORMAL SPACES OF \mathcal{V}_k IN E_n

MILAN HEJNÝ, Bratislava

Let \mathcal{V}_k be a k -dimensional manifold in an E_n . Denote the tangent and the normal spaces of \mathcal{V}_k at an ordinary point M by $\mathcal{T}(M)$ and $\mathcal{N}(M)$ respectively. Using envelopes of fitting one-parameter families of the normal spaces \mathcal{N} we obtain, in each ordinary space $\mathcal{N}(M)$, an algebraic hypersurface π of degree k (see 7). Between the points X of π and some vectors τ of $\mathcal{T}(M)$, there is constructed a one-to-one correspondence \mathfrak{A} (see 6). From the correspondence \mathfrak{A} we obtain another correspondence \mathfrak{B} between the vector spaces \mathcal{T} and \mathcal{N} (in case $2k \leq n$), or between the vector space \mathcal{N} and some conic (with M as vertex) in \mathcal{T} (in case $2k > n$). Under the mapping \mathfrak{B} , one vector $\mathbf{n} \in \mathcal{N}$ corresponds to k vectors orthogonal to each other. The theory is illustrated on the example of $\mathcal{V}_2 \subset E_4$.